

Kieli, uskonto ja kotimaa: hindi, urdu ja nationalismi Etelä-Aasiassa

---

Poliittisesti, etnisesti, kielellisesti ja uskonnollisesti pirstaleinen Etelä-Aasia ei ole koskaan tarjonnut helppoja symboleita yhtenäiselle kansalle. Lähes jokainen määritelmä kansakunnasta on merkinnyt jonkin ryhmän poissulkemista. Jako uskonnon mukaan määritelyihin kansakuntiin piirrettiin Intian ja Pakistanin valtiollisiin rajoihin vuonna 1947. Tuolloin ei jaettu ainoastaan maata vaan myös kulttuurit, uskonnot ja kielet. Tässä artikkelissa tarkastelen, miten nationalismi on muokannut hindistä ja urdusta kaksi erillistä kieltä.

Julkaistu: 11. lokakuuta 2018 | Kirjoittanut: Mikko Viitamäki

Kansallinen herääminen alkoi Intiassa 1800-luvun lopulla, aikana, jolloin suurin osa alueesta kuului joko välillisesti tai suoraan britti-imperiumiin. Kun intialaiset ajattelijat kysyivät, mikä on intialainen kansakunta, ketä siihen kuuluu, mikä on sen historia, kieli ja uskonto, heidän tavoitteenaan oli todistaa, että he eivät ole yhtään sen merkityksettömämpiä kuin heitä hallitsevat britit.

Kansallistunteella oli kuitenkin alusta lähtien Intiassa myös synkempi, nationalistinen puoli. Benedict Anderson (1983) määrittelee kansakunnan kuvitelluksi yhteisöksi. Sen jäsenet tuntevat kuuluvansa yhteisöön, joka on liian suuri ollakseen konkreettinen, mutta jota yhdistävät kansakunnan symbolit. Intian niemimaa oli etnisesti, poliittisesti, kielellisesti ja uskonnollisesti niin hajanainen, että yhteisiksi symboleiksi kelpaavia asioita oli mahdotonta löytää. Siksi lähes jokainen kansakunnan määritelmä on alueella tarkoittanut jonkin ryhmän poissulkemista.

Yhtenäisen kansakunnan mahdottomuus piirrettiin valtioiden rajoihin, kun britit lähtivät vuonna 1947. Itsenäisyyden käänttöpuolena oli Intian niemimaan jako. Muslimienemmistöisistä alueista syntyi silmittömän väkivallan saattamana Pakistan ja hindu- ja sikhienemmistöisistä alueista Intia. Valtioiden rajat eivät erottaneet toisistaan vain kansoja vaan myös kielet.

Tässä artikkelissa tarkastelen nationalismin suhdetta hindiin ja urduun Intiassa ja Pakistanissa. Luon aluksi katsauksen Etelä-Aasian kielitilanteeseen. Käsittelen sitten hindin ja urdun yhteistä historiaa ja etäntymistä erillisiksi kieliksi sekä sitä, miten niiden omaksuminen kansakunnan symboleiksi johti tilanteeseen, jossa kummastakaan ei tullut kaikkien hyväksymää tai edes kaikilla yhteiskunnan aloilla käyttökelpoista kieltä. Lopuksi pohdin näiden kielten asemaa koulutuksessa.

Etelä-Aasian kielitilanne – monikielisyys, hyperglossia ja kosmopoliittiset kielet

Etelä-Aasian kielitilannetta on aina luonnehtinut äärimmäinen kielellinen variaatio, kosmopoliittisten kielten käyttö sekä eri kielten käyttö erilaisissa käyttöyhteyksissä. Jälkimmäiseen viitataan termillä hyperglossia. Termin on kehittänyt Sheldon Pollock (2007: 50), ja se kuvaa tilannetta, jossa kahta tai useampaa kieltä käytetään päällekkäin. Kielten käyttö ei ole sattumanvaraista, ja niitä käyttävät hahmottavat kielten erillisyyden. Yksilöt, jotka hallitsevat useita kieliä, pystyvät toimimaan menestyksekkäästi monissa erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

Hyperglossia on kehittynyt monikielisessä ympäristössä. Etelä-Aasia on Saharan eteläpuolisen Afrikan, Malaijien saariston ja Uuden-Guinean ohella alue, jossa kielellisen diversiteetin indeksi (linguistic diversity index, LDI) on kaikkein suurin. Indeksillä mitataan sitä, kuinka suurella todennäköisyydellä yhdestä populaatiosta sattumanvaraisesti valituilla kahdella henkilöllä on eri ensikieli. Jos indeksi on 0, heidän ensikielensä on sama, jos taas 1, on se eri. Vuonna 2017 Intiassa luku oli 0,914 ja Pakistanissa 0,752. Suomessa vastaava luku oli 0,172.

Kuva 1. Monikielisyyttä nykypäivän Delhissä. Katukyltti *devanāgarī*lla (hindi), latinalaisella kirjaimistolla, *gurmukhī*lla (punjabi) sekä persialais-arabialaisella kirjaimistolla (urdu). Kuva: Laura Kunnas.

Kielellisestä variaatiosta johtuen alueelle on aina ollut tyypillistä kosmopoliittisten kielten käyttö. Kosmopoliittinen kieli viittaa kieleen, joka toimii *lingua franca* ja jonka käyttö ei ole rajautunut yhteen etniseen, kielelliseen tai uskonnolliseen ryhmään. Kosmopoliittisen kielen käyttö on usein ylittänyt keskenään kilpailevien valtioiden rajat eikä se tavallisesti ole ollut käyttäjiensä äidinkieli (ks. Pollock 2007: 39–74 ja Eaton 2018). Intian tärkein kosmopoliittinen kieli vuoden 1200 paikkeille oli sanskrit, jota käytettiin varsinkin uskonnossa, tieteessä ja kaunokirjallisuudessa.

Noin vuodesta 1200 vuoteen 1800 suurta osaa Etelä-Aasiasta hallitsivat muslimidynastiat. Alue oli osa laajempaa persiankielistä maailmaa, joka ulottui Istanbulista Shirazin ja Samarkandin kautta Dhakaan ja Hyderabadiin. Toisin kuin sanskritia, persiaa käytettiin myös hallintokielenä

eikä se siksi jäänyt vain pienen eliitin omaisuudeksi. Myös alemmat virkamiehet – niin muslimit, hindut kuin sikhitkin – opiskelivat sitä työtään varten (Robinson 2001: 20–21). 1800-luvulla persia kuitenkin menetti asemansa ja sen korvasi hindin läntiselle *khaṛī bolī* -murteelle perustuva kieli, joka nykyisin tunnetaan hindinä ja urduna.

Hindin ja urdun yhteinen taival

Khaṛī bolī oli alun perin Delhin alueen puhekieli. Ensimmäiset maininnat siitä ilmaantuvat kirjallisiin lähteisiin 1200-luvulla, kun Pohjois-Intiaan Keski-Aasiasta saapuneet turkinsukuiset valloittajat ja siirtolaiset alkoivat kommunikoida sen välityksellä paikallisen väestön kanssa. He viittasivat tähän kieleen persiankielillä sanoilla *hindī* ja *hindavī*, jotka tarkoittivat yksinkertaisesti 'intialaista kieltä'.

Khaṛī bolī toimi aluksi puhekielenä. Kirjakielinä käytettiin persiaa, arabiaa ja sanskritia käyttökontekstista riippuen. *Khaṛī bolī* kuitenkin levisi Delhin sulttaanien valloitusten myötä etelään, Dekkaniin, missä sitä alettiin paikallisissa muslimihoveissa 1400-luvulla käyttää kirjallisuudessa. Sitä kirjoitettiin persialais-arabialaisella kirjaimistolla, joka oli sovitettu Etelä-Aasian äänneympäristöön. Huomattava osa sanastosta oli sanskritiperäistä, ja monet arabian- ja persiankieliset sanat ja fraasit oli sopeutettu intialaiseen äänneasuun. Samaan aikaan Pohjois-Intiassa muslimihallitsijat suosivat persiankielistä kirjallisuutta, ja heidän vasalleinaan toimivien hindukuninkaiden hoveissa kirjoitettiin *braj bhāṣālla*, toisella hindin läntisellä murteella.

Khaṛī bolī palasi Pohjois-Intian kirjallisuuteen 1700-luvulla, kun Delhin runoilijat alkoivat eteläisten kollegoidensa innoittamina työskennellä uuden kirjakielen parissa. He kodifioivat sen kieliopilliset säännöt ja määrittelivät suuntaviivat, joiden puitteissa kieltä kehitettäisiin. Kieliopin pohjana toimi *khaṛī bolī* kielioppi ja verbit, pronominit ja numeraalit olivat sanskritiperäisiä. Substantiivien ja adjektiivien päälähteiksi omaksuttiin kuitenkin arabia ja persia. Osa näille kielille tyypillisistä foneemeista (/x/, /ɣ/, /z/, /f/, /q/), jotka oli Dekkanissa jätetty pois, päätettiin säilyttää. Nykyurdu oli syntynyt.

Urdun kehitys 1700-luvun Delhissä liittyi kiinteästi yhteiskuntaluokkaan. Kielen kehittäjät kuuluivat persialaisen koulutuksen saaneeseen eliittiin, ja he määrittelivät kielen standardit oman puheenpartensa pohjalta (ks. Rahman 2011). Muslimien ohella tällaista yläluokkaista kieltä käyttivät myös samaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvat hindut, jainalaiset ja sikhit.

Aluksi urdun käyttö rajoittui lähinnä runouteen, mutta 1800-luvulla se omaksuttiin proosan, tieteen, uskonnon, hallinnon ja kaupan kieleksi. Urdu syrjäytti monilla aloilla persian, ja näytti siltä, että siitä oli tulossa uusi kosmopoliittinen kieli. Tämä kehitys kuitenkin törmäsi nationalismiin 1800-luvun lopussa.

Ero

Kansallisuusaate sai jalansijaa 1800-luvun loppupuolella aluksi hindujen keskuudessa. Etnisesti, kielellisesti ja poliittisesti pirstaleisesta Etelä-Aasiasta oli lähes mahdotonta löytää symboleja yhtenäiselle kansakunnalle. Ratkaisu löytyi uskonnosta. Eurooppalaiset indologit olivat juuri määritelleet hindulaisuuden yhtenäiseksi maailmanuskonnoksi, jonka juuret ulottuivat syvälle muinaisuuteen. Hindunationalistit alkoivat pitää hindulaisuutta intialaisen kansallisen kulttuurin perustana; se tarjosi heille pitkän historian, joka ulottui kauemmas kuin Intiaa hallitsevien brittien. Se kuitenkin sulki muslimit kansakunnan ulkopuolelle; nämä edustivat ulkopuolista vaikutusta,

vaikka olivatkin asuneet alueella yli puoli vuosituhatta. Vastakkainasettelu oli valmis, kun musliminationalistit alkoivat pitää muslimeita erillisenä kansakuntana, jolla oli oma kulttuuri ja joka ei voisi elää hindujen kanssa samassa valtiossa.

Tämä vastakkainasettelu heijastui myös kieleen. Vaikka urdua käyttivät muutkin kuin muslimit, näyttäytyi se sanastonsa ja kirjoitusjärjestelmänsä vuoksi hindunationalisteille yksiselitteisen vieraana. He kehittivät kirjailija Mahavir Prasad Dwivedin (k. 1938) johdolla uuden kielimuodon. Sen pohjana oli *khaṛī bolīn* kielioppi kuten urdussakin, mutta kirjoitusjärjestelmäksi omaksuttiin sanskritissa käytetty *devanāgarī*, persialais- ja arabialaisperäiset sanat korvattiin suoraan sanskritista lainatuilla sanoilla ja arabialaisperäiset äänteet karsittiin niistä lainasanoista, jotka jäivät jäljelle. Näin oli syntynyt 'puhdas hindi' (*śuddh hindī*), joka nykyisin tunnetaan yksinkertaisesti hindinä (ks. Dalmia 1999, Orsini 2002). Toisin kuin urdun määrittely 1700-luvulla, oli hindin määrittely 1800-luvun lopussa nationalistinen ja sitä kautta myös uskonnolliseen identiteettiin liittyvä prosessi. Kuten Christopher King (1994: 15) on todennut, tässä prosessissa kieli, uskonto ja kotimaa liitettiin yhdeksi kokonaisuudeksi. Hindistä tuli hindukieli, urdusta muslimikieli.

Ajatus kahdesta, uskonnon mukaan määritellystä kansakunnasta konkretisoitui vuonna 1947 Intian jaon yhteydessä. Muslimit ja urdu saivat kotimaakseen Pakistanin, hindut ja hindi Intian. Pakistanissa urdusta tuli valtion kansalliskieli ja hallintokieli. Se on myös koulutuksen kieli koko maassa Sindhin provinssia lukuun ottamatta.

Intiassa pääministeri Jawaharlal Nehrun (k. 1964) johtama kongressipuolueen sekulaari siipi vaikutti siihen, että perustuslaissa hindulaisuudelle ei määritelty erityisasemaa, vaan yhteiskunnan perusperiaatteeksi omaksuttiin "ykseys moninaisuudessa". Perustuslaki ei määrittele Intialle kansalliskieltä, mutta hindistä tuli valtion hallintokieli. Intiassa on lisäksi joukko kansallisia kieliä (22 vuonna 2018), joita käytetään osavaltiotasolla esimerkiksi koulutuksessa.

Vuonna 2018 hindin ja urdun jako näyttää varsin selkeältä. Kun kieliä merkitään valtioiden lipuilla, saa hindi merkikseen Intian ja urdu Pakistanin lipun. Hindi onkin Intian suurin kieli. Sen ilmoitti äidinkielekseen vuoden 2001 väestölaskennassa 258 miljoonaa ihmistä (*Abstract* 2001), ja sitä toisena kielenä käyttäviä arvioidaan olevan saman verran. Vaikka määrä onkin huomattava, kattaa se vain noin puolet maan 1,3 miljardista asukkaasta. Osavaltiotasolla hindi on virallinen kieli vain yhdessätoista 29 osavaltiosta, eikä siitä ole koskaan tullut kaikkia intialaisia yhdistävää symbolia. Varsinkin Etelä-Intiassa, missä valtakielet kuuluvat dravidalaiseen kielikuntaan, on indoeurooppalaisen hindin käyttöön suhtauduttu kielteisesti.

Urdun taas ilmoittaa Pakistanissa äidinkielekseen vain noin kahdeksan prosenttia maan 212 miljoonasta asukkaasta (*Population* 1998), mutta sitä käyttää noin 75 % väestöstä. Siitäkään ei ole silti tullut kansallisen yhtenäisyyden symbolia. Kun Itä-Pakistan vuonna 1971 itsenäistyi ja siitä tuli Bangladesh, oli bengalin kielen huono asema yksi tärkeimpiä päätöksiä vaikuttaneita tekijöitä.

Äidinkieliä puhujia urdulla on eniten Intiassa, missä sen ilmoitti äidinkielekseen 52 miljoonaa ihmistä (*Abstract* 2001). Urdu on kuitenkin kadonnut lähes kokonaan kouluopetuksesta, ja kielikoulutus on jäänyt yksityisten organisaatioiden tehtäväksi (Sachar 2006). Monien vauraampien muslimien muutettua Pakistaniin, mielikuvat urdusta eivät enää liity urbaaniin, koulutettuun keskiluokkaan kuten 1900-luvun alkupuolella vaan takapajuisiin muslimihettoiin (Ahmed 2011: 263–264).

Juuri hindin ja urdun sitominen kansalliseen ja uskonnolliseen identiteettiin on estänyt kumpaakaan kehittymästä kosmopoliittiseksi kieleksi. Tämän paikan on ottanut englantia, joka ainoana kielenä ylittää uskonnollisten ja kansallisten ryhmien ja valtioiden rajat. Sillä on virallisen kielen asema Intiassa ja Pakistanissa, ja välillä se jättää virallisissakin yhteyksissä hindin ja urdun varjoonsa. Intiassa lakitekstit kirjoitetaan englanniksi ja korkeimman oikeuden kieli on englantia. Pakistanissa lakitekstejä ollaan nyt kääntämässä urduksi, ja kaiken virallisen informaation pitäisi periaatteessa olla saatavilla sekä urduksi että englanniksi. Monien virallisten tahojen, kuten sisäministeriön ja terveysministeriön, nettisivut ovat kuitenkin edelleen saatavilla ainoastaan englanniksi.

Vaikka englannin asema on vahva, on hindin ja englannin sekoittuminen *hinglishiksi* Intiassa yhä tavallisempaa. Tästä ovat esimerkkinä kaupallisten TV-kanavien uutis- ja ajankohtaisohjelmat. Ne olivat aiemmin englanninkielisiä, mutta nykyisin niiden täydellinen ymmärtäminen edellyttää sekä hindin- että englannintaitoja (Daniyal 2017). Ja vaikka Intian perustuslaki on edelleen sekulaari, on valtio vuoden 2014 jälkeen alkanut käytännössä muistuttaa etnistä demokratiaa, jossa hindut määrittelevät kansalaisuuden normit. Tuolloin hindunationalistinen Intian kansanpuolue (Bharatiya Janata Party, BJP) voitti parlamenttivaalit. Puolue on myös tukenut sanskritisoidun hindin asemaa, mikä luultavasti lisää kielen käyttöä puolueen äänestäjien parissa.

Vaikka hindistä ja urdusta ei ole yrityksistä huolimatta tullut kansallisen yhtenäisyyden symboleita, muodostavat ne yhdessä Etelä-Aasian laajimmin käytetyn ja maailman kolmanneksi puhutuimman kielen. Suullisessa kommunikaatiossa kielet ovat epämuodollisissa yhteyksissä edelleen keskenään ymmärrettäviä, ja Bombayssa (nyk. Mumbai) tuotettujen supersuosittujen Bollywood-elokuvien laulujen sanat ammentavat vahvasti urdurunouden ilmaisusta. Kuuluisimpien urduksi ja hindiksi kirjoittaneiden kirjailijoiden teokset ovat saatavilla sekä devanāgarīlla että persialais-arabialaisella kirjoituksella (Jalil 2017).

Hindi ja urdu koulutuksessa

Hindi ja urdu ovat vuoden 1947 jälkeen kehittyneet Intiassa ja Pakistanissa yhä kauemmas toisistaan. Kummassakin valtiossa toimii virasto, jonka tehtävänä on valvoa kielen kehitystä: hindiä valvoo Hindin keskusdirektoraatti (*Kendriya hindī nidesālay*) New Delhissä ja urdua Kansalliskielen edistämisosasto (*Idāra-yi furūgh-i qaumī zabān*) Islamabadissa.

Kummankin tahon linjauksissa keskeistä on kielen puhtaus. Käytännössä tämä tarkoittaa sanaston kehittämistä siten, että hindissä kaikki uudissanat johdetaan sanskritin ja urdussa arabian juurista erilaisten johtimien avulla. Tämä heijastelee nationalistista historiankäsitystä kummassakin maassa: Intiassa katse suuntautuu intialaisen kulttuurin muinaiseen kulta-aikaan ennen muslimien tuloa ja Pakistanissa islamin alkuaikoihin Arabian niemimaalle. Käytännön kielitaidon kannalta ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, että kummankaan kielen johtamissäännöt eivät ole sanskritia tai arabiaa opiskelleelle läpinäkyviä ja sanat täytyy opetella ulkoa.

Kielivirastojen määrittelemä standardi vaikuttaa varsinkin koululaitokseen, ja koulukirjoissa oppilaille pyritään opettamaan kaikkein puhtainta ja ylätyylisintä kieltä. Tämä näkyy jo aapisissa. Esimerkiksi hindin tapauksessa kirjainta *va* edustaa usein sana *vānar*, 'apina'. Tätä sanaa ei kuitenkaan käytetä arkisessa puheessa, vaan kyseiseen eläimeen viitataan niin hindissä kuin urdussakin sanalla *bandar*. Koulujen kielenopetus saattaa johtaa tilanteeseen, jossa hindiin ja urduun kehitty diglossia arabian tapaan. Kouluissa opetettu kielimuoto kuuluu korkeisiin ja

arvovaltaisiin yhteyksiin, kuten poliittisiin puheisiin, valtiollisten TV-kanavien lähetyksiin ja sanomalehtiin, kun taas päivittäisen kommunikaation kieli on orgaaninen kokonaisuus, jonka peruseriaatteena ei ole kielen puhtaus vaan tehokas kommunikointi. Kouluissa opetettu kielimuoto kuitenkin pitää pintansa, sillä sen hallinta on edellytys valtiollisella sektorilla toimimiselle (Bashier 2001: 110–111).

Hindin ja urdun opettamisella on Suomessa taas hyvin erilaiset lähtökohdat. Opetuksen ei tarvitse heijastella Intian tai Pakistanin nationalistista retoriikkaa eikä valmistaa oppilaita näiden maiden valtionhallinnon tehtäviin. Peruskoulussa oman äidinkielen opetussuunnitelma korostaa kommunikaatiota luonnollisissa käyttötilanteissa, kielen itsenäistä ja luovaa käyttöä sekä kielen eri rekisterien tunnistamista. Pelkän ylätyylin sijasta onkin parempi opettaa myös kieltä, joka on käytössä päivittäisessä elämässä ja johon törmää mediassa ja kirjallisuudessa.

Peruskoulun oman äidinkielen opetuksen tavoitteena on myös tukea oppilaan oman kulttuurin tuntemista ja tehdä tästä aktiivinen toimija oman kieliyhteisön sisällä. Yliopistotasolla tämä asetelma kuitenkin muuttuu, kun kyse ei ole enää äidinkielen opiskelusta. Tavoitteena on kouluttaa mahdollisimman monipuolisia kielen asiantuntijoita, jotka pystyvät työelämässä kommunikoimaan suullisesti ja kirjallisesti erilaisissa tilanteissa ja toimimaan monenlaisten kielellisten aineistojen parissa. Siksi yliopistossa onkin perusteltua opettaa hindiä ja urdua yhdessä.

Helsingin yliopiston hindinkursseilla keräämästäni opiskelijapalautteesta käy ilmi, että opiskelijat toivovat oppivansa myös urdua. Työ, jota urdun oppiminen hindin pohjalta edellyttää, on varsin pieni verrattuna niihin mahdollisuuksiin, joita urdun osaaminen tuo mukanaan. Enemmistö opiskelijoista ei lähtökohtaisesti pidä kahden kirjoitusjärjestelmän opettelua liian haastavana. Tänä lukuvuonna kokeillaankin ensimmäistä kertaa urdun opiskelua aikaisemmin opitun hindin pohjalta. Näin toimitaan myös useissa yliopistoissa Euroopassa ja Yhdysvalloissa.

Poliittisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta hindi ja urdu ovat nykyisin kaksi eri kieltä. Puhtaasti kielellisestä näkökulmasta ne ovat yhden kielen kaksi kirjallista ylärekisteriä, joita kirjoitetaan kahdella eri kirjaimistolla. Kumpikin näkökulma näkyy yliopisto-opetuksessa. Vaikka hindiä ja urdua opiskellaan yhdessä, on tärkeä hahmottaa, miksi niitä pidetään erillisinä kielinä ja miksi niihin liittyvät kysymykset herättävät niin voimakkaita tunteita kummassakin kieliyhteisössä. Samalla on hyvä muistaa, että *khaṛī bolīn* 800-vuotisessa historiassa nationalismi ja viimeisen sadan vuoden aikana tapahtunut kehitys edustavat vain viimeisintä vaihetta.

Kirjoittaja on Etelä-Aasian tutkimuksen yliopistonlehtori ja vastaa hindin ja urdun opetuksesta Helsingin yliopistossa.

Lähteet

Abstract of Speakers' Strength of Languages and Mother Tongues – 2001. Census 2001 (Intia). http://www.censusindia.gov.in/Census_Data_2001/Census_Data_Online/Language/Statement1.aspx (http://www.censusindia.gov.in/Census_Data_2001/Census_Data_Online/Language/Statement1.aspx), katsottu 21.6.2018.

Ahmed, Rizwan (2011) Urdu in Devanagari: Shifting Orthographic Practices and Muslim Identity in Delhi. *Language in Society* 40:3, 259–284.

Anderson, Benedict (1983) *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

Bashier, Elena (2001) Urdu and Linguistics. A Fraught but Evolving Relationship. *The Annual of Urdu Studies* 16, 97–123.

Dalmia, Vasudha (1999) *The Nationalization of Hindu Traditions. Bhāratendu Harischandra and Nineteenth-century Banaras*. New Delhi: Oxford University Press.

Daniyal, Shoaib (2017) The Rise of Hinglish. How the Media Created a New Lingua Franca for India's Elites. *Scroll* 18.6.2017, <https://scroll.in/article/840341/the-rise-of-hinglish-how-the-media-created-a-new-lingua-franca-for-indias-elites> (<https://scroll.in/article/840341/the-rise-of-hinglish-how-the-media-created-a-new-lingua-franca-for-indias-elites>), katsottu 21.6.2018.

Eaton, Richard (2018) The Persian Cosmopolis (900–1900) and the Sanskrit Cosmopolis (400–1400), teoksessa Abbas Amanat & Assef Ashraf (toim.), *The Persianate World. Rethinking a Shared Sphere*. Leiden: Brill.

Jalil, Rakhshanda (2017) Why Urdu Needs No Reviving? *Hindustan Times* 3.2.2017. <http://www.hindustantimes.com/weekend/why-urdu-needs-no-reviving/story-jaiuiwYbGQk5MtY4iqeSWQL.html> (<http://www.hindustantimes.com/weekend/why-urdu-needs-no-reviving/story-jaiuiwYbGQk5MtY4iqeSWQL.html>), katsottu 21.6.2018.

Orsini, Francesca (2002) *The Hindi Public Sphere 1920–1940. Language and Literature in the Age on Nationalism*. New Delhi: Oxford University Press.

Pollock, Sheldon (2007) *The Language of the Gods in the World of Men: Sanskrit, Culture and Power in Pre-modern India*. New Delhi: Oxford University Press.

Population by Mother Tongue. Census 1998 (Pakistan). <http://www.pbs.gov.pk/sites/default/files//tables/POPULATION%20BY%20MOTHER%20TONGUE.pdf> (<http://www.pbs.gov.pk/sites/default/files//tables/POPULATION%20BY%20MOTHER%20TONGUE.pdf>), katsottu 21.6.2018.

Rahman, Tariq (2011) *From Hindi to Urdu. A Social and Political History*. New Delhi: Orient Blackswan.

Robinson, Francis (2001) *The 'Ulama of Farangi Mahall and Islamic Culture in South Asia*. Delhi: Permanent Black.

Sachar, Rajindar (2006) *Social, Economic and Educational Status of the Muslim Community in India*. New Delhi: Government of India.

Artikkeliin viittaaminen

Viitamäki, M. (2018). Kieli, uskonto ja kotimaa: hindi, urdu ja nationalismi Etelä-Aasiassa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9(6). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2018/kieli-uskonto-ja-kotimaa-hindi-urdu-ja-nationalismi-etela-aasiassa>

(<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2018/kieli-uskonto-ja-kotimaa-hindi-urdu-ja-nationalismi-etela-aasiassa>)